

BROEDVOGELS VAN HET BEEKBERGERWOUD IN 2019

Gerrian Tacoma

Van 1993 t/m 2018 heeft onze vogelwerkgroep een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in een deel van het Beekbergerwoud. Dit gedeelte van ca. 50 hectare ligt in een hoek ten westen van de A50 en ten noorden van de Woudweg (figuur 1). De begaanbaarheid van de oostkant van dit plot is echter in de loop der jaren steeds slechter geworden door verruiging. Als tellers merkten we, dat we soms meer bezig waren met het zoeken naar de beste route en het voorkomen dat we onderuit gingen dan met de vogels. Daarom hebben we in 2018 besloten om te stoppen met dat plot en een nieuw BMP-plot aan te melden bij Sovon in een beter begaanbaar gedeelte van het Beekbergerwoud (figuur 2). Dit plot bevindt zich in het voor publiek toegankelijke gedeelte, waardoor we voor een groot deel gebruik kunnen maken van de paden. Het is ca. 40 ha groot.

Figuur 1 telplot van 1993 t/m 2018

Figuur 2 telplot vanaf 2019

Ontwikkelingen in het gebied

Het Beekbergerwoud wordt wel beschouwd als het laatste oerbos dat Nederland heeft gekend. In de negentiende eeuw was het een uitgestrekt elzenbroekbos van 150 ha dat bij Klarenbeek tussen de IJssel en de Veluwe lag. In de periode 1870-1871 werd het Beekbergerwoud na drooglegging volledig gekapt. De houtopbrengsten vielen tegen en ook voor de landbouw was het gebied veel minder geschikt dan vooraf werd verwacht.

Na de ontginning is het voormalige Beekbergerwoud meer dan een eeuw lang vooral een weidegebied geweest. In de negentiger jaren heeft Natuurmonumenten aan de westzijde van de snelweg een uitgestrekt gebied verworven. Hier is vervolgens in twee fasen een ambitieus herstelproject uitgevoerd om tenminste iets van de oude glorie van Het Woud te herstellen. In de winter van 2006/2007 is gestart met de eerste fase van het herstelproject. Na extra grondverwingen is rond 2013 een vervolg op deze maatregelen uitgevoerd. Hierdoor is nu een belangrijk stuk van het ten westen van de A50 gelegen deel van het voormalige Beekbergerwoud ingericht als natuurgebied. Begin 2013 waren de werkzaamheden afgerond en bood een groot deel van het gebied aanvankelijk een vrij troosteloze aanblik. Dit duurde maar kort; al binnen enkele jaren was er niets meer te zien van de kaalslag. Jonge elzen schieten massaal op waardoor het gebied op sommige plekken al aardig doet denken aan het ondoordringbare woud uit de oude verhalen.

Werkwijze BMP

Tellers waren dit jaar: Bert Peters, Gerrit de Jong, Harm Schoten, Joop Weijn, Mariet Corstiaensen, Peter Lindeboom en Gerrian Tacoma.

Het gebied is geïnventariseerd volgens de uitgebreide territoriumkartering. Hierbij liepen twee tot vier mensen een ronde door het gebied. Zij noteerden de territoriumindicerende waarnemingen van alle vogelsoorten op een veldkaart schaal 1:4000 of zetten ze in de Avimap-app. Territoriumindicerende waarnemingen verschillen per vogelsoort. Behalve om zingende of baltsende mannetjes kan het ook gaan om paartjes, vogels met voer of nestmateriaal, nestvondsten en jonge vogels.

Er zijn zeven telrondes gelopen, waarvan één keer met de start om 8.00 uur. De overige bezoeken startten een half uur voor zonsopkomst. In tabel 1 staat een overzicht van de bezoekdata en -tijden.

Tabel 1 Bezoekdata en –tijden

datum	tijd (aantal minuten)
24-mrt	6.00 – 8.10 (130)
14-apr	6.15 – 9.00 (165)
28-apr	5.45 – 8.15 (150)
12-mei	5.13 – 8.04 (171)
26-mei	7.59 – 10.33 (154)
09-jun	4.45 – 7.40 (175)
23-jun	4.45 – 6.46 (121)

De tellingen vinden bij voorkeur plaats op zondag, omdat dan de geluidsoverlast van de A50 het kleinst is. Overigens is in de loop der jaren het verkeer op de A50 zodanig toegenomen, dat er ook op zondag wel sprake is van enige hinder door het verkeerslawaaï. De looproute startte om en om bij de parkeerplaats aan de Woudweg en de parkeerplaats aan de Traandijk om niet steeds op ongeveer hetzelfde tijdstip op dezelfde plaats te zijn.

De waarnemingen van de eerste drie telrondes zijn overgezet op digitale kaarten via de website van Sovon, voor iedere soort één. Bij overige telrondes maakten we gebruik van de digitale invoer in het veld via Avimap, wat een aanzienlijke tijdswinst opleverde bij het uitwerken. Daarna zijn de waarnemingen automatisch geclusterd tot territoria. Na het clusteren hebben we alle territoria kritisch bekeken aan de hand van de criteria uit de BMP-handleiding van Sovon (Van Dijk, 2011) om eventuele invoerfouten er uit te halen.

Resultaten

De weersomstandigheden waren dit jaar tijdens alle telrondes gunstig. Wel hadden we tijdens de eerste telronde wat last van mist. De temperatuur varieerde van -1°C bij de start van de eerste telronde tot 18°C aan het eind van de vijfde telronde. In tabel 2 staat een overzicht van alle soorten waarvan in 2019 een territorium kon worden vastgesteld. Hierin staat tevens tot welke ecologische groep(en) elke soort behoort en wat de hoogste broedcode per soort was. Toelichting op de broedcodes staat in tabel 3.

Tabel 2 Overzicht van waargenomen broedvogels in BMP Het Woud in 2019

soorten	territoria	broedcodes	ecogroep(en)
dodaars	1	12	watervogels
wilde eend	1	3	watervogels
buizerd	1	2	bosvogels
waterral	2	12	rietvogels
waterhoen	2	12	watervogels, rietvogels
meerkoet	2	12	watervogels
houtduif	9	3	bosvogels
koekoek	2	2	overige soorten
groene specht	1	2	bosrandvogels, bosvogels
grote bonte specht	3	14	bosvogels
kleine bonte specht	1	2	bosvogels
boerenwaluw	1	1	vogels van erven en bebouwing
boompieper	2	2	bosrandvogels
witte kwikstaart	1	2	vogels van erven en bebouwing
winterkoning	28	2	struweelvogels
heggenmus	11	2	struweelvogels
roodborst	7	2	struweelvogels
roodborsttapuit	1	3	struweelvogels
merel	17	14	struweelvogels
zanglijster	10	2	struweelvogels
bosrietzanger	8	2	struweelvogels
kleine karekiet	3	2	rietvogels
spotvogel	5	2	struweelvogels
grasmus	16	2	struweelvogels

Tabel 2 **vervolg**

soorten	territoria	broedcodes	ecogroep(en)
tuinfluiter	14	2	struweelvogels
zwartkop	26	2	struweelvogels
tjiftjaf	30	2	bosvogels
fitis	9	2	struweelvogels
staartmees	1	2	struweelvogels
pimpelmees	8	7	bosvogels
koolmees	16	3	bosvogels
boomklever	1	2	bosvogels
boomkruiper	8	13	bosvogels
gaai	1	2	bosvogels
zwarte kraai	1	3	bosrandvogels
spreeuw	2	3	bosvogels, vogels van erven en bebouwing
huismus	1	2	vogels van erven en bebouwing
vink	11	2	bosvogels
groenling	1	2	bosrandvogels
goudvink	2	3	struweelvogels
rietgors	7	2	rietvogels, struweelvogels
<i>aantal soorten</i>	<i>41</i>		
<i>aantal broedparen</i>	<i>274</i>		

Tabel 3 **Toelichting broedcodes**

code	toelichting
1	Volwassen individu in mogelijk broedbiotoop
2	Zingend of baltsend individu in geschikt broedbiotoop
3	Paar in geschikt broedbiotoop
7	Alarmeren/angstkreten of ander gedrag dat wijst op aanwezigheid van nest of jongen
12	Pas uitgevlogen nestblijvers, of uitgelopen donsjongen van nestvliders
13	Bewoond nest (bezoek ouders)
14	Transport voedsel of ontlasting

watervogels

Er werden vier soorten watervogels waargenomen, te weten dodaars, wilde eend, waterhoen en meerkoet. Het totaal aantal territoria van de watervogels bedroeg zes. Het Beekbergerwoud is weliswaar een nat gebied, maar er is weinig open water. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het aantal watervogels vrij laag is, maar het is ook mogelijk dat er vogels worden gemist doordat de begroeiing het zicht op de plassen belemmert.

rietvogels

Het waterhoen wordt zowel tot de watervogels als tot de rietvogels gerekend. Andere aanwezige rietvogels waren waterral, kleine karekiet en rietgors. Er werden 14 territoria vastgesteld, waarvan de helft van de rietgors.

struweelvogels

De struweelvogels vormen de meest talrijke ecologische groep in het Beekbergerwoud. Er waren 15 soorten met een totaal van 162 territoria. De winterkoning was met 28 territoria het best vertegenwoordigd, op de voet gevolgd door de zwartkop met 26 territoria. De roodborsttapuit had na een afwezigheid van twee jaar nu weer een territorium.

bosrandvogels

Net als vorig jaar waren er twee territoria van de boompieper. Verder hadden groene specht, zwarte kraai en groenling elk één territorium.

bosvogels

Er werden 92 territoria vastgesteld van 13 soorten bosvogels. Bijna een derde van de territoria was van de tijtjaf. Ook de koolmees was met 16 territoria prominent aanwezig. De buizerd had één territorium. De sperwer is wel waargenomen, maar er waren onvoldoende waarnemingen voor het vaststellen van een territorium.

Tijdens één telronde werd een wespendif waargenomen. In juli was er een losse waarneming van zowel een mannetje als een vrouwtje wespendif. Het mannetje vloog vanaf de uitkijktoren met voedsel in zijn poten naar het bosje nabij de vleermuisbunker. Later werd een vrouwtje gezien, terwijl ze rustig in een dode boom zat in het bosje vlakbij de vleermuisbunker. Dit zijn sterke aanwijzingen dat het hier een territorium betrof, maar wij hebben vanwege het geringe aantal waarnemingen toch besloten de wespendif niet in de lijst met territoria op te nemen. In het najaar hebben we het bosje doorzocht, maar geen nest kunnen vinden. Omdat de wespendif wel vaker heeft laten zien plaatstrouw te zijn, zullen we deze plek volgend jaar extra in de gaten houden.

*Figuur 3 wespendif
foto Peter Lindeboom*

vogels van erven en bebouwing

Binnen het telplot ligt één woonhuis (Traandijk 18). Hier noteerden we twee territoria van de spreeuw en één van boerenzwaluw en witte kwikstaart. Bij de boerderij aan Woudweg 9, die aan de rand van het plot ligt, hoorden we de huismus.

soorten van de Rode Lijst

In het Beekbergerwoud werden in 2019 drie soorten van de Rode Lijst vastgesteld, te weten koekoek, spotvogel en huismus. De koekoek liet zich tijdens meerdere telrondes goed zien en horen.

wel waargenomen, geen territorium

Tijdens de telrondes werden 10 soorten waargenomen die volgens de regels voor BMP niet als broedvogel konden aangemerkt. Dit waren blauwe reiger, ooievaar, grauwe gans, wespendif, sperwer, Kievit, watersnip, holenduif, raaf en sijs. Bij een deel van de soorten ging het om ongeldige waarnemingen, zoals een zichtwaarneming van een individu of paar zonder territorium- of nest-indicerend gedrag. Bij andere soorten waren er wel geldige waarnemingen, maar onvoldoende voor het vaststellen van een territorium.

Discussie

Doordat dit het eerste jaar in een nieuw plot was, kunnen de resultaten maar gedeeltelijk vergeleken worden met eerdere jaren. De boom waarin de ooievaar in 2018 een nest had, staat buiten het nieuwe plot. We hebben dit jaar wel een ooievaar waargenomen, maar we hebben niet kunnen vaststellen of hij weer op dezelfde plek gebroed heeft. De sprinkhaanzanger zat altijd aan de oostelijke kant van het telplot, dus het gedeelte waar we nu niet meer komen. Het geluid van deze soort draagt niet ver genoeg om hem in het nieuwe plot te kunnen horen. We weten dan ook niet of de sprinkhaanzanger aanwezig was in het Beekbergerwoud.

In 2018 wel aanwezig in het nieuwe plot, maar in 2019 afwezig waren grauwe gans, holenduif, matkop en putter. De boerenzwaluw kon als nieuwe soort genoteerd worden, wat samenhangt met het feit dat er in het nieuwe plot bebouwing ligt.

Gebruikte literatuur

- *Bijlsma RG 1997. Handleiding veldonderzoek roofvogels, KNNV Uitgeverij, ISBN 90 5011 96 7.*
- *Van Kleunen A, Foppen R & van Turnhout C 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria, Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.*
- *Van Dijk AJ 2011. Handleiding Broedvogel Monitoring Project, Sovon Vogelonderzoek Nederland en CBS.*
- *NatuurCompendium 2003. CD-rom Milieu- en Natuurplanbureau, Centraal Bureau voor de Statistiek en Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek.*